

CENTRUM BADANIA OPINII SPOŁECZNEJ

SEKRETARIAT 629 - 35 - 69, 628 - 37 - 04 UL. ŻURAWIA 4A, SKR. PT.24
ZESPÓŁ REALIZACJI 00 - 503 W A R S Z A W A
BADAŃ 621 - 07 - 57, 628 - 90 - 17 TELEFAX 629 - 40 - 89
INTERNET: <http://www.cbos.pl> E-mail: sekretariat@cbos.pl

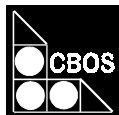
BS/149/149/97

PODMIOTOWOŚĆ OBYWATELSKA POLAKÓW - POCZUCIE WPŁYWU NA ŻYCIE PUBLICZNE

KOMUNIKAT Z BADAŃ

WARSZAWA, LISTOPAD '97

PRZEDRUK MATERIAŁÓW CBOS W CAŁOŚCI LUB W CZĘŚCI ORAZ WYKORZYSTANIE DANYCH EMPIRYCZNYCH
JEST DOZWOLONE WYŁĄCZNIE Z PODANIEM ŹRÓDŁA

PODMIOTOWOŚĆ OBYWATELSKA POLAKÓW- POCZUCIE WPŁYWU NA ŻYCIE PUBLICZNE

- ◆ W porównaniu z sytuacją sprzed kilku lat notujemy znaczący wzrost poczucia podmiotowości badanych. Obecnie więcej osób jest zdania, że zwykli obywatele mają rzeczywisty wpływ na to, co się dzieje w kraju (wzrost od roku '93 o 9 punktów procentowych) oraz w ich miejscu zamieszkania (wzrost od roku '92 o 10 punktów).
- ◆ Poczucie podmiotowości obywatelskiej jest właściwe jeszcze stosunkowo niewielkiej części społeczeństwa. Zdecydowana większość badanych uważa, że ludzie tacy jak oni nie mają wpływu na to, co się dzieje w kraju (76%) oraz w ich miejscu zamieszkania (69%). Tylko co piąty Polak jest przekonany o istnieniu realnej możliwości oddziaływania zwykłych ludzi na bieg zdarzeń w kraju. Nieco więcej - co czwarty badany - skłonny jest wierzyć, że obywatele mają wpływ na sprawy swego miasta czy gminy.
- ◆ Przekonaniu o braku wpływu obywateli na sprawy lokalne i sprawy kraju towarzyszy wysoki poziom niezadowolenia z tego stanu rzeczy. Zdecydowana większość badanych nie jest usatysfakcjonowana zakresem swego wpływu na sprawy kraju i sprawy lokalne.
- ◆ W elektoratach poszczególnych partii politycznych poczucie wpływu zarówno na sprawy kraju, jak i swego miasta czy gminy stosunkowo najczęściej mają wyborcy Unii Wolności. Najbardziej niskie poczucie obywatelskiej podmiotowości charakteryzuje zwolenników Ruchu Odbudowy Polski.

Poczucie podmiotowości obywatelskiej, tego, że jest się podmiotem, a nie przedmiotem działań politycznych, wydaje się koniecznym warunkiem budowy społeczeństwa obywatelskiego. W okresie PRL bycie obywatelem często okazywało się fikcją, w większości doświadczeń z instytucjami publicznymi zwykły człowiek przekonywał się tylko o znikomości swoich możliwości i praw wobec omnipotencji urzędników czy innych reprezentantów państwa. Czy po ośmiu latach funkcjonowania systemu demokratycznego wzrosło poczucie wpływu obywateli na życie publiczne? Badani odpowiadali m.in. na to pytanie w jednym z naszych ostatnich sondaży¹.

POCZUCIE WPŁYWU NA SPRAWY KRAJU

Generalnie można stwierdzić, że poczucie podmiotowości obywatelskiej towarzyszy tylko stosunkowo niewielkiej części społeczeństwa. Zdecydowana większość badanych uważa, że zwykli obywatele nie mają wpływu na to, co się dzieje w kraju.

Tabela 1

w procentach

Czy, Pana(i) zdaniem, ludzie tacy jak Pan(i) mają wpływ na sprawy kraju ?	Wskazania respondentów według terminów badań		
	VI '92	VII '93	X '97
Tak	7	10	19
Nie	91	86	76
Trudno powiedzieć	2	4	5

¹ Badanie „Aktualne problemy i wydarzenia” (89) przeprowadzono w dniach 23-28 października '97 na 1168-osobowej reprezentatywnej próbie losowej dorosłych Polaków.

Porównanie tegorocznych wyników z rejestrowanymi w ubiegłych latach pozwala jednak na stwierdzenie, że w ciągu ostatnich czterech lat samopoczucie Polaków w tym zakresie wyraźnie się poprawiło. W stosunku do roku '93 liczba osób przekonanych o istnieniu realnych możliwości oddziaływania obywateli na bieg wydarzeń w kraju zwiększyła się prawie dwukrotnie. Poczucie podmiotowości zbliżyło się obecnie do poziomu, jaki osiągnęło bezpośrednio po zmianie ustroju w roku '89, a więc w fazie swego rodzaju „wolnościowej euforii” związanej ze zniesieniem ograniczeń swobód obywatelskich.

Trzeba jednak zastrzec, że na odnotowaną obecnie korzystną zmianę pewien wpływ mogły mieć niedawne wybory parlamentarne, przynoszące zwykle swego rodzaju poczucie spełnienia w obywatelskiej roli. Nie bez znaczenia było zapewne także to, że przebiegały one w sytuacji silnej polaryzacji sceny politycznej, co mogło sprzyjać docenianiu wagi głosów zwykłych obywateli i bardziej unaocznić rolę procedur demokratycznych.

Przekonanie o wpływie zwykłych obywateli na sprawy kraju częściej podzielają mężczyźni niż kobiety. Wyraźnie sprzyja mu także wyższe wykształcenie, wysoki status zawodowy oraz dobra ocena własnych warunków materialnych - a więc te cechy, które zwykle wiążą się z większym poczuciem kontroli nad rzeczywistością. Istotnym czynnikiem sprzyjającym poczuciu podmiotowości obywatelskiej okazuje się także młodszy wiek - respondenci młodzi (w wieku do 34 lat), którzy mają stosunkowo mało doświadczeń z poprzedniego ustroju, częściej są przekonani o możliwości realnego wpływu na sprawy kraju.

Opinie w tej kwestii różnicuje ponadto stopień zainteresowania polityką, *notabene* również częściej związany z wyższym poziomem wykształcenia. Osoby deklarujące duże lub średnie zainteresowanie polityką i - jak można sądzić - mające większą łatwość rozumienia zachodzących wydarzeń częściej są przekonane o możliwości wpływu obywateli na to, co się dzieje w kraju.

W elektoratach poszczególnych partii politycznych poczucie wpływu na sprawy kraju w największym zakresie mają zwolennicy UW, AWS i PSL, jednak nawet wśród nich ponad dwie trzecie uważa, że przeciętny obywatel nie ma możliwości realnego oddziaływania na bieg spraw w kraju. Najbardziej nikłe poczucie obywatelskiej podmiotowości mają wyborcy ROP.

Tabela 2

w procentach

Elektoraty partii politycznych	Czy, Pana(i) zdaniem, ludzie tacy jak Pan(i) mają wpływ na sprawy kraju ?		
	Tak	Nie	Trudno powiedzieć
UW	26	70	4
AWS	26	70	4
PSL	26	67	7
UP	18	82	-
SLD	18	77	5
ROP	9	91	-
Nie głosujący	15	78	7

Poczuciu braku możliwości wpływu na sprawy kraju towarzyszy bardzo często nieakceptowanie tego stanu rzeczy. Zdecydowanej większości badanych nie zadowala wpływ, jaki mają oni na sprawy kraju. Tylko niespełna jedna szósta pytanych uważa, że ich oczekiwania w tym względzie są spełnione.

Tabela 3

w procentach

Czy wpływ, jaki ma Pan(i) na sprawy kraju , zadowala Pana(ią) czy też nie?	Wskazania respondentów według terminów badań		
	VI '92	VII '93	X '97
Tak	13	12	16
Nie	74	74	68
Trudno powiedzieć	13	14	16

Również i w tym wymiarze porównanie obecnych odpowiedzi z tymi sprzed czterech lat pozwala zauważyć pewien postęp - poziom satysfakcji obywateli z zakresu oddziaływania na sprawy kraju jest obecnie nieco wyższy niż w poprzednich latach. Zmiana ta jest jednak stosunkowo niewielka (wzrost o 3-4 punkty procentowe).

Zadowolenie z możliwości wpływu na wydarzenia rozgrywające się w kraju w wyrażnie większym stopniu towarzyszy badanym, którzy w ostatnich wyborach oddali swój głos na partie tworzące nową koalicję rządową - UW i AWS. Jednak nawet wśród nich tego rodzaju deklaracje składała tylko co trzecia - co czwarta osoba. Nieco mniej zadowoleni są sympatycy PSL (co piąty). Bardziej wyrażnie brak satysfakcji z tego powodu wyrażają wyborcy drugiego z byłych koalicjantów, a obecnie ugrupowania opozycyjnego - SLD (mniej

niż co szósty). Jednak w najmniejszym stopniu z poziomu swojego wpływu na sprawy kraju zadowoleni są wyborcy ROP (tylko co szesnasty). Sympatycy ROP jako obywatele są bardziej sfrustrowani niż osoby nie uczestniczące w wyborach, czyli nie zainteresowane procedurami demokratycznymi bądź odrzucające udział w nich.

Tabela 4

w procentach

Elektoraty partii politycznych	Czy wpływ, jaki ma Pan(i) na sprawy kraju , zadowala Pana(ia) czy też nie?		
	Tak	Nie	Trudno powiedzieć
UW	30	65	6
AWS	25	64	11
PSL	20	65	16
UP	17	79	4
SLD	16	72	12
ROP	6	81	12
Nie głosujący	10	68	21

Ogólnie rzecz biorąc, osoby chodzące na wybory, biorące aktywny udział w życiu politycznym, nieco częściej wyrażają zadowolenie ze swego wpływu na sprawy kraju (22%) niż osoby bierne politycznie, nie uczestniczące w wyborach (10%). Mimo to poziom niezadowolenia jest w obu grupach niemal taki sam (odpowiednio 67% i 68%). Można zatem stwierdzić, że zarówno ci, którzy biorą udział w procedurach demokratycznych, jak też respondenci w nich nie uczestniczący woleliby mieć większą możliwość oddziaływania na bieg spraw w kraju.

Zadowolenie z poziomu wpływu obywateli na sprawy kraju jest związane z wyższą aprobatą obecnego kształtu naszego systemu demokratycznego. Zależność ta jest jednak stosunkowo słaba. Więcej niż co czwarty ankietowany akceptujący sposób, w jaki funkcjonuje demokracja w Polsce, jednocześnie wyraża satysfakcję ze swego wpływu na to funkcjonowanie. Jednak nawet wśród respondentów zadowolonych z funkcjonowania demokracji w naszym kraju odsetek negatywnych opinii dotyczących możliwości aktywnego uczestnictwa w niej obywateli przeszło dwukrotnie przewyższa odsetek opinii pozytywnych.

Tabela 5

w procentach

Czy, ogólnie rzecz biorąc, jest Pan(i) zadowolony(a) ze sposobu, w jaki funkcjonuje demokracja w naszym kraju?	Czy wpływ, jaki ma Pan(i) na sprawy kraju , zadowala Pana(ią) czy też nie?		
	Tak	Nie	Trudno powiedzieć
Tak	28	67	6
Nie	14	83	3
Trudno powiedzieć	9	77	14

Dość interesujących informacji dostarcza łączna analiza odpowiedzi na pytanie o postrzegany zakres wpływu na sprawy kraju oraz jego akceptację. Okazuje się, że wśród osób mających poczucie wpływu na sprawy kraju tylko niespełna połowa (48%) jest zadowolona z poziomu tego wpływu. Niemal równie często jego zakres jest postrzegany jako zbyt ograniczony.

Tabela 6

w procentach

Czy, Pana(i) zdaniem, ludzie tacy jak Pan(i) mają wpływ na sprawy kraju ?	Czy wpływ, jaki ma Pan(i) na sprawy kraju , zadowala Pana(ią) czy też nie?		
	Zadowala	Nie zadowala	Trudno powiedzieć
Tak	48	46	6
Nie	10	76	14
Trudno powiedzieć	2	22	76

Interesująca jest również analiza z przeciwnego punktu widzenia - osób zakładających brak jakiegokolwiek możliwości wpływu zwykłych obywateli na sprawy kraju, a jednocześnie nie zdradzających oznak braku akceptacji tego faktu. Postawę taką prezentuje 18% ogółu ankietowanych. Można sądzić, że odsetek ten pokazuje skalę obojętności wobec spraw publicznych.

	CBOS
Opinie o wpływie obywateli na sprawy kraju i stosunek do tej kwestii	
Poczucie wpływu na sprawy kraju w wystarczającym zakresie	9%
Poczucie wpływu na sprawy kraju, ale w niewystarczającym zakresie	9%
Przekonanie o braku wpływu na sprawy kraju i brak niezadowolenia z tego powodu	18%
Przekonanie o braku wpływu i wyrażanie niezadowolenia z tego faktu	58%
Brak zdania	6%

POCZUCIE WPŁYWU NA SPRAWY WŁASNEGO MIASTA I GMINY

Związek między decyzjami podejmowanymi przez poszczególnych obywateli a ich zbiorowym wynikiem (np. w trakcie wyborów) z punktu widzenia pojedynczego obywatela wydaje się tak odległy, że często powątpiewa się w jego realność. W skali całego kraju wiele osób ma poczucie politycznej alienacji z racji tego, iż ich opinie „giną” wśród opinii wszystkich innych współobywateli. Stąd wielu osobom poczucie realnej możliwości wpływu pojedynczego obywatela na sprawy kraju może być po prostu obce. Nieco inaczej natomiast wygląda to na poziomie lokalnym - własnego miasta czy też gminy. Na ogół uważa się, że budowa społeczeństwa obywatelskiego powinna przebiegać oddolnie, bo właśnie tam - na poziomie lokalnym - najłatwiej można zobaczyć i odczuć owo przełożenie pojedynczych decyzji na zbiorowy rezultat. Według tej opinii, poczucie podmiotowości obywatelskiej powinno się utrzymywać przede wszystkim na poziomie najbliższego otoczenia, znajomych, sąsiadów, czyli lokalnych działań samorządowych.

Rodzi się zatem pytanie, czy również na poziomie lokalnym dominuje wśród Polaków poczucie niemożności, brak wiary w możliwość wpływania na to, co się dzieje w ich mieście czy gminie?

Poczucie wpływu na sprawy lokalne deklaruje nieco więcej osób niż w odniesieniu do całego kraju, jednak różnica ta jest stosunkowo niewielka (7 punktów procentowych). W sumie jedna czwarta ankietowanych skłonna jest zgodzić się ze stwierdzeniem, że ludzie tacy jak oni w rzeczywistości mają wpływ na to, co się dzieje w ich miejscowości, natomiast zdecydowana większość badanych uważa, że faktycznie nic w tym względzie od nich nie zależy.

Tabela 7

w procentach

Czy, Pana(i) zdaniem, ludzie tacy jak Pan(i) mają wpływ na sprawy swojego miasta/gminy ?	Wskazania respondentów według terminów badań	
	VI '92	X '97
Tak	16	26
Nie	79	69
Trudno powiedzieć	5	5

Doświadczenia ostatnich pięciu lat zwiększyły jednak poczucie wpływu obywateli na sprawy lokalne. W porównaniu z rokiem '92 wyraźnie wzrosła liczba badanych (o 10 punktów procentowych), którzy są przekonani, że przy załatwianiu spraw miasta czy gminy wiele zależy od aktywności zwykłych obywateli.

Również i w tym przypadku zdecydowanej większości badanych nie satysfakcjonują ich możliwości współdecydowania o sprawach lokalnych. Tylko co piąty respondent jest zadowolony ze swego wpływu na sprawy miasta czy gminy. Wskaźniki te od pięciu lat pozostały nie zmienione.

Tabela 8 w procentach

Czy wpływ, jaki ma Pan(i) na sprawy miasta/gminy, zadowala Pana(ią) czy też nie?	Wskazania respondentów według terminów badań	
	VI '92	X '97
Tak	19	20
Nie	66	67
Trudno powiedzieć	14	13

Zadowolenie z zakresu wpływu na sprawy lokalne, co poniekąd zrozumiałe, nieco częściej jest udziałem mieszkańców małych miejscowości, gdzie uczestnictwo w życiu publicznym ma stosunkowo najmniej anonimowy charakter.

O swoich możliwościach wpływu na sprawy lokalne najczęściej przekonani są wyborcy UW. W wyraźnie mniejszym stopniu poczucie to jest właściwe sympatykom pozostałych liczących się partii, przy czym relatywnie najgorzej możliwości oddziaływania zwykłych obywateli na sprawy swojego miasta i gminy oceniają zwolennicy ROP i SLD.

Tabela 9 w procentach

Czy, Pana(i) zdaniem, ludzie tacy jak Pan(i) mają wpływ na sprawy swojego miasta/gminy?	Elektoraty partii politycznych					
	UW	PSL	AWS	UP	SLD	ROP
Tak	42	34	33	33	25	22
Nie	55	61	63	67	71	77
Trudno powiedzieć	3	6	4	-	4	1

Generalnie przeświadczenie o istnieniu możliwości wpływu obywateli na sprawy kraju, a także miasta lub gminy idzie w parze z relatywnie większą akceptacją jego zakresu. Stosunkowo najwyższy poziom satysfakcji, jeśli chodzi o istniejące możliwości oddziaływania na sprawy lokalne, odnotowaliśmy wśród wyborców Unii Wolności, z kolei najczęściej niezadowolonych z zakresu współdecydowania o tych sprawach było w elektoratach ROP i SLD.

KU SPOŁECZEŃSTWU OBYWATELSKIEMU - OCENA ZMIAN OD ROKU '89

W opiniach respondentów porównanie wpływu obywateli na życie kraju w stosunku do sytuacji z roku '89 wypada obecnie znacznie lepiej niż przed czterema laty. Liczba tych, którzy z perspektywy ośmiu lat funkcjonowania demokracji skłonni są dostrzegać zaistnienie korzystnych zmian, wzrosła w ciągu ostatnich czterech lat ponad trzykrotnie. Z przytoczonych danych widać jednak, że rodzenie się poczucia obywatelskiej podmiotowości jest, mówiąc metaforycznie, późnym owocem przemian demokratycznych - wymaga zarówno czasu, jak i okazji do zdobywania tego rodzaju doświadczeń.

Tabela 10

w procentach

W ciągu ostatnich ośmiu lat (od 1989 r.) w Polsce zaszło wiele zmian. Jak Pan(i) sądzi, czy w tym czasie możliwości wpływu na sprawy kraju ludzi takich jak Pan(i) wzrosły czy też zmały?	Wskazania respondentów według terminów badań		
	VI '92	VII '93	X '97
Zmały	37	36	18
Pozostały bez zmian	44	43	37
Wzrosły	10	10	32
Trudno powiedzieć	9	11	13

Nadal jednak spora część społeczeństwa jest zdania, że osiem lat funkcjonowania demokracji w zasadzie nie przyniosło większych zmian, jeśli chodzi o możliwości wpływu obywateli na to, co się dzieje w kraju, a częściej niż co szósty respondent jest nawet zdania, że obecnie ich głos liczy się mniej niż w momencie zmiany ustroju.

Mniej spektakularna wydaje się poprawa ocen możliwości wpływu na sprawy lokalne.

Tabela 11

w procentach

W ciągu ostatnich ośmiu lat (od 1989 r.) w Polsce zaszło wiele zmian. Jak Pan(i) sądzi, czy w tym czasie możliwości wpływu na sprawy w miejscu zamieszkania ludzi takich jak Pan(i) wzrosły czy też zmalały?	Wskazania respondentów według terminów badań		
	VI '92	VII '93	X '97
Zmalały	25	27	13
Pozostały bez zmian	53	48	45
Wzrosły	14	14	30
Trudno powiedzieć	8	11	12

Pozytywne zmiany w stosunku do sytuacji sprzed roku '89, jeśli chodzi o możliwość odgrywania przez obywateli istotnej roli zarówno w życiu kraju, jak i w sprawach lokalnych, częściej dostrzegają mężczyźni niż kobiety, wyraźnie częściej też ludzie młodzi (w wieku do 34 lat) niż starsze pokolenia. Przekonaniom takim sprzyjają również: wyższe wykształcenie, wysoka pozycja zawodowa, wysokie dochody oraz pozytywna ocena własnych warunków materialnych, a także zamieszkiwanie w dużych miastach (powyżej 100 tys. ludności). Powyższe zależności generalnie są silniejsze w odniesieniu do spraw ogólnokrajowych niż lokalnych.

Poczucie ograniczenia wpływu obywateli - zwłaszcza jeśli chodzi o sprawy kraju - mają przede wszystkim osoby źle oceniające własne warunki materialne, a spośród grup społeczno-zawodowych - robotnicy niewykwalifikowani, a także (w mniejszym stopniu) robotnicy wykwalifikowani oraz rolnicy.

Docenianiu pozytywnych zmian z perspektywy ośmiu lat funkcjonowania demokracji sprzyjają prawicowe poglądy polityczne. Badani o orientacji prawicowej częściej niż inni skłonni są dostrzegać wzrost wpływu obywateli na sprawy kraju i miejsca zamieszkania. Spośród elektoratów partii politycznych o postępie w tym zakresie najczęściej przekonani są zwolennicy UW - ponad połowa z nich uważa, że wpływ obywateli na sprawy kraju i sprawy lokalne zwiększył się w porównaniu z sytuacją z początkowego okresu transformacji. Najrzadziej tego rodzaju opinię podzielają zwolennicy SLD, którzy z kolei najczęściej twierdzą, że nie nastąpiły w tym zakresie żadne zmiany. W elektoratach UP i ROP jest natomiast stosunkowo najwięcej osób przekonanych o ograniczeniu wpływu obywateli na

sprawy kraju.

Tabela 12 w procentach

Czy w ciągu ostatnich ośmiu lat (od 1989 r.) możliwości wpływu na sprawy kraju ludzi takich jak Pan(i) wzrosły czy też zmalły?	Elektoraty partii politycznych					
	UW	UP	AWS	PSL	ROP	SLD
Wzrosły	57	46	37	34	32	26
Pozostały bez zmian	28	28	35	39	35	41
Zmalły	9	25	18	14	25	19
Trudno powiedzieć	6	1	9	13	8	14

Tabela 13 w procentach

Czy w ciągu ostatnich ośmiu lat (od 1989 r.) możliwości wpływu na sprawy w miejscu zamieszkania ludzi takich jak Pan(i) wzrosły czy też zmalły?	Elektoraty partii politycznych					
	UW	PSL	UP	AWS	SLD	ROP
Wzrosły	52	42	43	34	27	17
Pozostały bez zmian	32	37	46	43	46	57
Zmalły	6	9	11	14	13	18
Trudno powiedzieć	9	12	-	9	14	8

Porównując oba wymiary ocen warto zauważyć, że elektorat PSL wyraźnie lepiej postrzega zmiany w zakresie możliwości wpływu obywateli na sprawy lokalne niż w skali całego kraju. Pozytywne zmiany na poziomie miasta czy gminy najrzadziej dostrzegają wyborcy ROP.

★

★

★

Poczucie podmiotowości obywatelskiej w wymiarze bezwzględny ciągle jest właściwe stosunkowo niewielkiej części społeczeństwa. Jednak porównanie tegorocznych odpowiedzi z uzyskanymi w latach ubiegłych, wskazuje na znaczący postęp w tym względzie. W stosunku do lat '92 i '93 wzrosła liczba badanych dostrzegających możliwość realnego wpływu na sprawy kraju i sytuację w miejscu swojego zamieszkania.

Wzrostowi poczucia podmiotowości obywatelskiej nie towarzyszy równie wysoki wzrost satysfakcji społeczeństwa z możliwości oddziaływania na sprawy lokalne i sprawy kraju. Wyraźnie zaznacza się rozdziew między poczuciem podmiotowości a stopniem zadowolenia badanych z zakresu tego oddziaływania. Inaczej mówiąc, chęć obywateli wpływania na tego rodzaju kwestie wydaje się rosnać szybciej niż faktyczne możliwości jej zaspokojenia. To, że zwiększają się społeczne oczekiwania dotyczące wpływu ludzi na sprawy kraju i sprawy lokalne, może oznaczać, iż ustrój demokratyczny w coraz większym stopniu zaczyna mieć charakter „oddolny”, coraz silniej się zakorzenia w odczuciach i oczekiwaniach zwykłych obywateli.

A N E K S

PODZIAŁ NA REGIONY W BADANIACH CBOS

1. Region północny:

09 woj. elbląskie
10 woj. gdańskie
17 woj. koszalińskie
26 woj. olsztyńskie
39 woj. słupskie
41 woj. szczecińskie

2. Region zachodni:

11 woj. gorzowskie
12 woj. jeleniogórskie
20 woj. legnickie
45 woj. wałbrzyskie
47 woj. wrocławskie
49 woj. zielonogórskie

3. Region środkowozachodni:

05 woj. bydgoskie
13 woj. kaliskie
16 woj. konińskie
21 woj. leszczyńskie
29 woj. piłskie
32 woj. poznańskie
44 woj. toruńskie
46 woj. wrocławskie

4. Region środkowy:

01 woj. warszawskie
07 woj. ciechanowskie
24 woj. łódzkie
30 woj. piotrkowskie
31 woj. płockie
34 woj. radomskie
37 woj. sieradzkie
38 woj. skierniewickie

5. Region wschodni:

02 woj. białkopodlaskie
03 woj. białostockie
06 woj. chełmskie
22 woj. lubelskie
23 woj. łomżyńskie
28 woj. ostrołęckie
36 woj. siedleckie
40 woj. suwalskie
48 woj. zamojskie

6. Region południowo-wschodni:

15 woj. kieleckie
18 woj. krakowskie
19 woj. krośnieńskie
25 woj. nowosądeckie
33 woj. przemyskie
35 woj. rzeszowskie
42 woj. tarnobrzeskie
43 woj. tarnowskie

7. Region południowo-zachodni:

04 woj. bielskie
08 woj. częstochowskie
14 woj. katowickie
27 woj. opolskie

Tabela 1. Czy, Pana(i) zdaniem, ludzie tacy jak Pan(i) mają wpływ na sprawy kraju?

	(%)			
	Tak	Nie	Trudno powiedzieć	Liczba osób
Ogółem	19	76	5	1168
Płeć				
Mężczyźni	23	74	3	553
Kobiety	15	77	8	615
Wiek				
do 24 lat	31	68	1	162
25-34	28	69	3	207
35-44	16	80	4	269
45-54	14	81	5	186
55-64	12	81	7	162
65 lat i więcej	13	75	12	182
Miejsce zamieszkania				
Wieś	19	74	7	434
Miasto do 20 tys.	14	83	3	141
od 21 do 100 tys.	21	74	5	241
101-500 tys.	20	77	3	225
501 tys. i więcej mieszk.	20	74	6	127
Region				
Północny	25	70	5	145
Zachodni	13	84	3	128
Środkowozachodni	21	74	5	170
Środkowy	21	72	6	203
Wschodni	17	81	2	140
Południowo-wschodni	13	80	6	182
Południowo-zachodni	21	71	8	201
Wykształcenie				
Podstawowe	14	76	10	366
Zasadnicze zawodowe	15	80	4	325
Średnie	24	73	3	390
Wyższe	31	68	1	87
Grupa społ.-zaw. pracujący				
Kadra kier., inteligencja	36	62	2	55
Prac. umysł. niż. szczebla	27	69	4	124
Pracownicy fiz. - umysł.	26	64	11	81
Robotnicy wykwalifikowani	13	85	2	137
Robotnicy niewykwalifik.	14	83	3	63
Rolnicy	15	81	5	67
Prywatni przedsiębiorcy	18	78	4	63
Bierni zawodowo				
Renciści	9	83	8	131
Emeryci	13	76	11	218
Uczniowie i studenci	43	57	0	60
Bezrobotni	19	80	1	99
Gospodynie domowe i inni	21	76	3	71
Pracujący poza rolnictwem				
Sfera budżetowa	24	72	3	118
Sektor państwowy	19	77	4	137
Sektor prywatny	21	74	4	282
Spółdzielczość	0	100	0	17
Dochody na jedną osobę				
Poniżej 200 zł	21	76	3	192
201 - 325	21	73	6	206
326 - 449	16	75	8	198
450 - 599	16	79	5	175
Powyżej 599 zł	20	77	4	217
Ocena własnych war. mater.				
Złe	16	80	4	327
Średnie	17	76	7	580
Dobre	27	70	3	261
Udział w prakt. religijnych				
Kilka razy w tygodniu	11	83	6	70
Raz w tygodniu	21	73	6	563
Kilka razy w miesiącu	21	74	5	173
Kilka razy w roku	16	80	4	260
W ogóle nie uczestniczy	18	77	5	102
Poglądy polityczne				
Lewica	24	74	1	206
Centrum	15	81	4	280
Prawica	26	71	3	368
Trudno powiedzieć	11	77	12	313

Tabela 2. Czy wpływ, jaki ma Pan(i) na sprawy kraju, zadowala Pana(ią) czy też nie?

(%)

	Tak	Nie	Trudno powiedzieć	Liczba osób
Ogółem	17	68	16	1168
Płeć				
Mężczyźni	20	70	10	553
Kobiety	13	65	21	615
Wiek				
do 24 lat	20	69	11	162
25-34	19	70	11	207
35-44	14	73	13	269
45-54	10	79	11	186
55-64	19	64	17	162
65 lat i więcej	19	48	33	182
Miejsce zamieszkania				
Wieś	17	63	20	434
Miasto do 20 tys.	18	69	13	141
od 21 do 100 tys.	19	70	11	241
101-500 tys.	15	70	16	225
501 tys. i więcej mieszk.	12	74	13	127
Region				
Północny	18	67	14	145
Zachodni	12	74	14	128
Środkowozachodni	19	63	18	170
Środkowy	16	66	18	203
Wschodni	17	71	12	140
Południowo-wschodni	17	65	17	182
Południowo-zachodni	16	69	15	201
Wykształcenie				
Podstawowe	18	56	26	366
Zasadnicze zawodowe	11	76	13	325
Średnie	18	72	10	390
Wyższe	23	67	10	87
Grupa społ.-zaw. pracujący				
Kadra kier., inteligencja	25	70	5	55
Prac. umysł. niż. szczebla	17	73	11	124
Pracownicy fiz. - umysł.	14	70	16	81
Robotnicy wykwalifikowani	17	73	10	137
Robotnicy niewykwalifik.	15	79	6	63
Rolnicy	13	75	12	67
Prywatni przedsiębiorcy	15	71	14	63
Bierni zawodowo				
Renciści	15	58	27	131
Emeryci	17	56	27	218
Uczniowie i studenci	30	63	7	60
Bezrobotni	12	77	11	99
Gospodynie domowe i inni	12	70	18	71
Pracujący poza rolnictwem				
Sfera budżetowa	18	75	7	118
Sektor państwowy	17	71	12	137
Sektor prywatny	16	73	11	282
Spółdzielczość	15	75	9	17
Dochody na jedną osobę				
Poniżej 200 zł	15	69	16	192
201 - 325	20	67	13	206
326 - 449	20	59	22	198
450 - 599	13	71	15	175
Powyżej 599 zł	18	71	11	217
Ocena własnych war. mater.				
Złe	10	74	16	327
Średnie	18	64	18	580
Dobre	22	67	11	261
Udział w prakt. religijnych				
Kilka razy w tygodniu	21	59	20	70
Raz w tygodniu	19	67	14	563
Kilka razy w miesiącu	18	64	19	173
Kilka razy w roku	11	74	15	260
W ogóle nie uczestniczy	14	66	20	102
Poglądy polityczne				
Lewica	17	75	8	206
Centrum	13	76	11	280
Prawica	23	67	10	368
Trudno powiedzieć	12	57	32	313

Tabela 3. Czy, Pana(i) zdaniem, ludzie tacy jak Pan(i) mają wpływ na sprawy swojego miasta/gminy?

	(%)			
	Tak	Nie	Trudno powiedzieć	Liczba osób
Ogółem	26	69	5	1168
Płeć				
Mężczyźni	29	68	4	553
Kobiety	24	70	6	615
Wiek				
do 24 lat	30	69	1	162
25-34	35	63	2	207
35-44	24	71	5	269
45-54	26	70	4	186
55-64	20	75	5	162
65 lat i więcej	20	68	12	182
Miejsce zamieszkania				
Wieś	27	68	6	434
Miasto do 20 tys.	22	74	4	141
od 21 do 100 tys.	29	68	2	241
101-500 tys.	26	69	5	225
501 tys.i więcej mieszk.	24	69	7	127
Region				
Północny	35	58	7	145
Zachodni	19	79	2	128
Środkowozachodni	23	74	3	170
Środkowy	23	71	6	203
Wschodni	24	75	2	140
Południowo-wschodni	27	67	6	182
Południowo-zachodni	31	62	7	201
Wykształcenie				
Podstawowe	19	72	9	366
Zasadnicze zawodowe	23	74	4	325
Średnie	32	66	3	390
Wyższe	45	52	3	87
Grupa społ.-zaw. pracujący				
Kadra kier.,inteligencja	49	49	2	55
Prac.umysł.niż.szczębla	32	66	3	124
Pracownicy fiz.- umysł.	28	69	3	81
Robotnicy wykwalifikowani	25	72	3	137
Robotnicy niewykwalifik.	32	63	6	63
Rolnicy	31	68	1	67
Prywatni przedsiębiorcy	29	66	4	63
Bierni zawodowo				
Renciści	14	79	7	131
Emeryci	23	68	9	218
Uczniowie i studenci	27	70	3	60
Bezrobotni	21	77	2	99
Gospodynie domowe i inni	26	66	8	71
Pracujący poza rolnictwem				
Sfera budżetowa	38	60	2	118
Sektor państwowy	29	68	3	137
Sektor prywatny	26	70	3	282
Spółdzielczość	48	52	0	17
Dochody na jedną osobę				
Poniżej 200 zł	23	73	4	192
201 - 325	24	72	4	206
326 - 449	27	67	6	198
450 - 599	29	67	4	175
Powyżej 599 zł	27	68	5	217
Ocena własnych war. mater.				
Złe	16	81	3	327
Średnie	30	64	7	580
Dobre	31	66	3	261
Udział w prakt. religijnych				
Kilka razy w tygodniu	24	70	6	70
Raz w tygodniu	29	66	5	563
Kilka razy w miesiącu	25	69	6	173
Kilka razy w roku	23	73	4	260
W ogóle nie uczestniczy	20	75	5	102
Poglądy polityczne				
Lewica	28	70	2	206
Centrum	25	71	4	280
Prawica	31	66	3	368
Trudno powiedzieć	20	71	9	313

Tabela 4. Czy wpływ, jaki ma Pan(i) na sprawy swojego miasta/gminy, zadowala Pana(ią) czy też nie?

(%)

	Tak	Nie	Trudno powiedzieć	Liczba osób
Ogółem	20	67	14	1167
Płeć				
Mężczyźni	21	68	10	553
Kobiety	18	65	17	614
Wiek				
do 24 lat	21	68	11	162
25-34	25	64	11	207
35-44	18	72	9	268
45-54	15	76	9	186
55-64	18	66	15	162
65 lat i więcej	21	50	29	182
Miejsce zamieszkania				
Wieś	24	58	17	434
Miasto do 20 tys.	19	73	9	141
od 21 do 100 tys.	20	69	11	241
101-500 tys.	15	72	13	225
501 tys. i więcej mieszk.	13	74	13	127
Region				
Północny	27	60	13	145
Zachodni	12	75	13	128
Środkowozachodni	17	65	18	170
Środkowy	15	71	14	203
Wschodni	21	70	9	140
Południowo-wschodni	23	62	15	182
Południowo-zachodni	24	65	12	200
Wykształcenie				
Podstawowe	19	58	23	366
Zasadnicze zawodowe	20	68	12	324
Średnie	21	73	7	390
Wyższe	20	69	11	87
Grupa społ.-zaw. pracujący				
Kadra kier., inteligencja	24	69	6	55
Prac.umysł.niż.szczebła	14	80	7	124
Pracownicy fiz.- umysł.	19	70	10	81
Robotnicy wykwalifikowani	22	69	8	137
Robotnicy niewykwalifik.	25	66	9	63
Rolnicy	23	63	14	67
Prywatni przedsiębiorcy	21	69	10	62
Bierni zawodowo				
Renciści	13	63	24	131
Emeryci	20	57	23	218
Uczniowie i studenci	19	73	8	60
Bezrobotni	19	72	9	99
Gospodynie domowe i inni	28	57	15	71
Pracujący poza rolnictwem				
Sfera budżetowa	21	75	3	118
Sektor państwowy	20	72	7	137
Sektor prywatny	18	72	10	281
Spółdzielczość	20	71	9	17
Dochody na jedną osobę				
Poniżej 200 zł	20	68	11	192
201 - 325	22	65	12	206
326 - 449	20	62	18	198
450 - 599	22	67	11	175
Powyżej 599 zł	15	76	9	217
Ocena własnych war. mater.				
Złe	15	72	13	326
Średnie	21	63	16	580
Dobre	23	68	9	261
Udział w prakt. religijnych				
Kilka razy w tygodniu	24	60	16	70
Raz w tygodniu	21	67	12	562
Kilka razy w miesiącu	17	66	17	173
Kilka razy w roku	17	70	13	260
W ogóle nie uczestniczy	19	64	17	102
Poglądy polityczne				
Lewica	18	74	8	206
Centrum	18	74	9	280
Prawica	23	68	9	367
Trudno powiedzieć	19	54	27	313

Tabela 5. W ciągu ostatnich ośmiu lat (od 1989 roku) w Polsce zaszło wiele zmian. Jak Pan(i) sądzi, czy w tym czasie możliwości wpływu na sprawy kraju ludzi takich jak Pan(i) wzrosły czy też zmalały?

(%)

	Zmalały	Pozostały bez zmian	Wzrosły	Trudno powiedzieć	Liczba osób
Ogółem	18	37	32	13	1168
Płeć					
Mężczyźni	18	39	35	8	553
Kobiety	18	35	29	17	615
Wiek					
do 24 lat	10	32	43	15	162
25-34	13	33	47	7	207
35-44	20	45	27	8	269
45-54	23	41	27	9	186
55-64	20	37	25	18	162
65 lat i więcej	21	32	24	23	181
Miejsce zamieszkania					
Wieś	15	37	29	18	434
Miasto do 20 tys.	21	43	28	8	141
od 21 do 100 tys.	17	44	29	9	241
101-500 tys.	21	32	37	11	225
501 tys. i więcej mieszk.	20	29	43	7	127
Region					
Północny	21	30	38	12	145
Zachodni	16	48	26	10	128
Środkowozachodni	20	35	27	18	170
Środkowy	19	33	38	10	203
Wschodni	18	44	25	13	140
Południowo-wschodni	17	38	33	12	182
Południowo-zachodni	15	37	34	14	200
Wykształcenie					
Podstawowe	18	36	24	23	365
Zasadnicze zawodowe	18	44	28	10	325
Średnie	18	36	39	7	390
Wyższe	16	25	53	6	87
Grupa społ.-zaw. pracujący					
Kadra kier., inteligencja	17	27	53	4	55
Prac. umysł. niż. szczebla	12	37	46	6	124
Pracownicy fiz.- umysł.	16	33	39	12	81
Robotnicy wykwalifikowani	21	39	35	5	137
Robotnicy niewykwalifik.	32	36	29	3	63
Rolnicy	20	56	12	12	67
Prywatni przedsiębiorcy	10	41	39	10	63
Bierni zawodowo					
Renciści	20	40	18	22	131
Emeryci	22	33	25	20	218
Uczniowie i studenci	5	29	54	12	60
Bezrobotni	19	45	22	15	99
Gospodynie domowe i inni	14	32	39	15	71
Pracujący poza rolnictwem					
Sfera budżetowa	18	32	44	6	118
Sektor państwowy	20	38	35	7	137
Sektor prywatny	17	35	40	7	282
Spółdzielczość	15	33	41	11	17
Dochody na jedną osobę					
Poniżej 200 zł	18	39	28	16	192
201 - 325	24	38	28	9	206
326 - 449	17	39	31	13	198
450 - 599	17	38	33	11	175
Powyżej 599 zł	18	33	42	6	217
Ocena własnych war. mater.					
Złe	24	40	22	14	327
Średnie	16	36	33	15	580
Dobre	14	37	42	7	261
Udział w prakt. religijnych					
Kilka razy w tygodniu	23	27	33	17	70
Raz w tygodniu	18	38	31	13	563
Kilka razy w miesiącu	13	35	39	13	173
Kilka razy w roku	16	40	33	11	260
W ogóle nie uczestniczy	26	38	24	12	102
Poglądy polityczne					
Lewica	19	40	34	8	206
Centrum	18	44	31	7	280
Prawica	18	32	43	7	368
Trudno powiedzieć	17	37	19	27	313

Tabela 6. W ciągu ostatnich ośmiu lat (od 1989 roku) w Polsce zaszło wiele zmian. Jak Pan(i) sądzi, czy w tym czasie możliwości wpływu na sprawy w miejscu zamieszkania ludzi takich jak Pan(i) wzrosły czy też zmalały?

	(%)				
	Zmalały	Pozostały bez zmian	Wzrosły	Trudno powiedzieć	Liczba osób
Ogółem	13	45	30	12	1168
Płeć					
Mężczyźni	13	46	35	7	553
Kobiety	14	44	25	17	615
Wiek					
do 24 lat	4	45	37	13	162
25-34	8	41	43	8	207
35-44	14	50	27	9	269
45-54	18	50	24	7	186
55-64	17	41	24	18	162
65 lat i więcej	18	38	23	21	181
Miejsce zamieszkania					
Wieś	10	46	28	16	434
Miasto do 20 tys.	18	47	29	6	141
od 21 do 100 tys.	12	49	29	10	241
101-500 tys.	17	39	32	12	225
501 tys. i więcej mieszk.	15	41	35	9	127
Region					
Północny	13	40	39	9	145
Zachodni	16	57	20	7	128
Środkowozachodni	13	43	25	19	170
Środkowy	15	44	31	10	203
Wschodni	13	54	21	12	140
Południowo-wschodni	12	40	36	13	182
Południowo-zachodni	12	41	34	13	200
Wykształcenie					
Podstawowe	15	41	23	21	365
Zasadnicze zawodowe	11	53	25	10	325
Średnie	13	43	36	7	390
Wyższe	12	35	48	5	87
Grupa społ.-zaw. pracujący					
Kadra kier., inteligencja	11	40	45	4	55
Prac. umysł. niż. szczebla	11	43	37	10	124
Pracownicy fiz.- umysł.	11	37	40	12	81
Robotnicy wykwalifikowani	12	51	34	3	137
Robotnicy niewykwalifik.	18	43	35	4	63
Rolnicy	13	59	17	11	67
Prywatni przedsiębiorcy	6	55	27	12	63
Bierni zawodowo					
Renciści	17	49	16	17	131
Emeryci	20	36	27	17	218
Uczniowie i studenci	3	41	42	14	60
Bezrobotni	12	51	22	15	99
Gospodynie domowe i inni	10	40	32	18	71
Pracujący poza rolnictwem					
Sfera budżetowa	16	38	41	5	118
Sektor państwowy	12	45	34	9	137
Sektor prywatny	11	47	35	7	282
Spółdzielczość	7	57	37	0	17
Dochody na jedną osobę					
Poniżej 200 zł	11	43	32	14	192
201 - 325	18	47	27	8	206
326 - 449	12	47	27	15	198
450 - 599	11	49	27	13	175
Powyżej 599 zł	14	40	41	5	217
Ocena własnych war. mater.					
Złe	21	44	23	12	327
Średnie	12	45	30	14	580
Dobre	8	45	39	9	261
Udział w prakt. religijnych					
Kilka razy w tygodniu	15	33	36	17	70
Raz w tygodniu	14	43	30	13	563
Kilka razy w miesiącu	9	44	35	12	173
Kilka razy w roku	12	49	28	12	260
W ogóle nie uczestniczy	19	51	22	7	102
Poglądy polityczne					
Lewica	12	47	32	9	206
Centrum	10	54	27	9	280
Prawica	15	38	41	5	368
Trudno powiedzieć	14	42	19	25	313